

NOBEL
MEDICUS®

PORTRELER

TÜRK CERRAHİ TARİHİNDE PARLAK BİR İSİM:
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ DEKANLARINDAN
ORD. PROF. DR. KEMAL ATAY

KEMAL ATAY

1890 - 1978

Türkiye’de Kanserle Mücadelenin Önderlerinden

Doç. Dr. Arın Namal, Uzm. Dr. Şükrü Aras, Gül Kızılca Yürür

İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı, İSTANBUL

ÖZET

Ord. Prof. Dr. Kemal Atay, 1912 yılında İstanbul’da sivil tıp okulundan mezun oldu ve cerrahiye uzmanlık alanı seçti. 1916 yılında Berlin’e giderek Charite’de ünlü cerrah Prof. Dr. August Bier’in yanında birkaç yıl çalıştı. 1920 yılında İstanbul Tıp Fakültesi’nde doçent, 1924 yılında profesör, 1926 yılında ordineryüs profesör oldu.

Atay, 1939-1943 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanı olarak görev yapmıştır. Atay, cerrahi konusunda değerli ders kitapları yazmış, binlerce cerrahın hocası olmuştur. Bu makalede biyografisi, yaşamına ait önemli kilometre taşları belirtilerek tanıtılmaktadır.

• **Anahtar Kelimeler:** Türk cerrahi tarihi. Nobel Med 2008; 4(3): 48-51

ABSTRACT

A BRILLIANT PERSONAGE FROM THE HISTORY of SURGERY in TURKEY: DIST. PROF. DR. KEMAL ATAY (1890-1978)

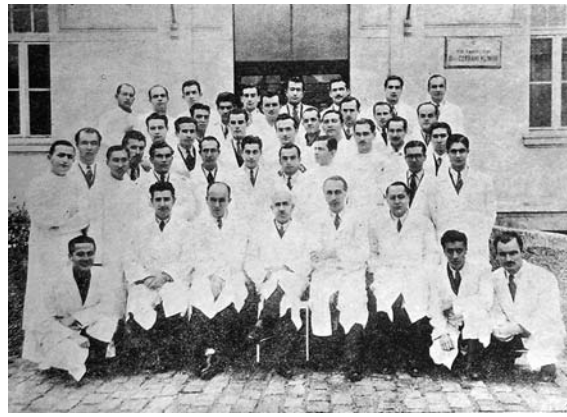
Dist. Prof. Dr. Kemal Atay graduated from Istanbul Medical Faculty in 1912 and chose surgery as his area of specialization. In 1916, he went to Berlin and studied as a student the famous surgent Prof. Dr. August Bier in the Charite Medical School, working alongside his professor for a couple of years after

graduation. In 1920 he was endowed with the title of an associate professor, became a professor in 1924 and a distinguished professor of medicine in 1924. Atay served as the dean of the Istanbul University's Medical Faculty from 1939 to 1943. Atay wrote several important books on surgery and educated thousands of surgents at the faculty. In this article, his biography will be outlined, with regards to important milestones in his brilliant career.

• **Key Words:** History of the surgery in Turkey
Nobel Med 2008; 4(3): 48-51

"Ciddi, disiplinli, düzensizliğe göz yummayan, gerektiğinde sözünü kimseden esirgemeyen, gölgesi ağır bir yönetici, bilgisi ve tekniği çok yüksek, ameliyatları çok başarılı bir cerrah"¹ olarak anılan, onüç yılı Darülfunun Tıp Fakültesi'nde, yirmi beş yılı da İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde olmak üzere Türk tıbbına 38 yıl hizmet etmiş Ord. Prof. Dr. Kemal Atay, 1890 yılında İstanbul'da doğdu. 1934 yılında Atay soyadını alacak olan Ahmet Kemal, Mekteb-i Tıbbiye'yi Mülkiye'den (Sivil Tıp Okulu) 1912 yılında mezun oldu. Bu fakültenin Emraz ve Seririyat-ı Hariciye (Cerrahi Hastalıklar ve Kliniği) asistanlığı sırasında üroloji ile de ilgilenmiştir. Birinci Dünya Savaşı başında onun Halep Gureba Hastanesi Başhekimi ve Operatörü olduğu, daha sonra Kudüs ve başka Hilâl-i Ahmer (Kızılay) hastanelerinde çalıştığı görülmektedir. Kızılay'a daha sonra da sürecek bu hizmetleri, ileriki yıllarda onur belgesi ile değerlendirilmiştir.^{2, 3}

Harp içerisinde 1916 yılında Almanya'ya giden Ahmet Kemal, Berlin Üniversitesi Charité Hastanesi'nde ünlü cerrah Prof. Dr. Auguste Bier (1861-1949)'in yanında kendisini yetiştirmeyi sürdürmüştür. Atay'ın Berlin'deki asistanlık günlerine ait, Dr. A. Talip Arban'a anlattığı anısı, hekimlere duyulan minnettarlığın etkileyici bir örneğidir⁴: "Berlin'de haftasonları civarı tanımak için etrafta gezerdim. Bir akşam geç kalarak nehir geçmede kullanılan son feribotu kaçırdım. Böylece geceyi karşı sahilde bir küçük otelde geçirmeye mecbur kaldım. O zaman, yanımdaki para ancak otele geceyi geçirmeye ve lokantada sadece bir çorba içmeye kafi geldiğinden, çorbayı mümkün olduğu kadar yavaş içerek açlığımı telafiye çalışırken, kasada oturan lokanta sahibi ayağa kalktı. O zamana kadar onun bir bacağının ampute olduğunu farketmemiştim. Bana, 'Siz Dr. Kemal Bey misiniz? Beni tanıdınız mı? Siz, benim hayatımı kurtardınız' dedi. Hayal meyal biraz hatırlayabildim. O sırada Almanlar taarruz edi-

Resim 1: İkinci Cerrahi Kliniği Stajyerleri Ord. Prof. Dr. Kemal Atay ile (1942-1943 Mezunlar Albümü)

Resim 2: II. Şirürji Kliniği (Tıp Fakültesi Mezunlar Albümü-1938)

yorlar, dolayısıyla cepheaden çok yaralı geliyordu. Koridorlarda yatan yüzlerce yaralıdan ancak vizitede şefin gösterdiği, ümit veren cüz'i bir miktar ameliyat ediliyor, gerisi maalesef ölüme terk ediliyor ve yaralılar da bunu biliyorlardı. Otel sahibi dedi ki, 'Ben bu talihliler arasında değildim. Fakat siz, Şef gittikten sonra tekrar gelerek, sıhhiyelere beni derhal ameliyata hazırlamalarını söylediniz.' Bu sözleri ardından masam derhal o zamanın en iyi yiyecekleri ile donatıldı. Israrıma rağmen ücret de almayarak, beni ertesi →

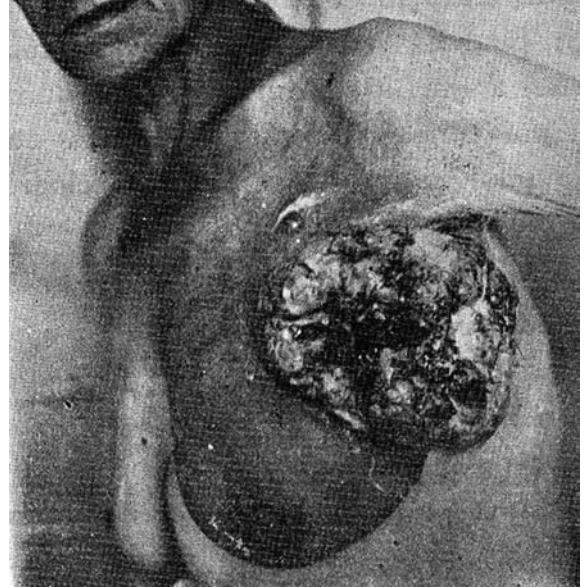

Resim 3: Atay imzasını taşıyan kitaplardan 'Muhtasar Klinik Dersleri' (1936), 'Muhtasar Kırık ve Çıkıklar' (1939)

sabah Feribot'a kadar geçirdi."

Ahmet Kemal, Kurtuluş Savaşı başlarken yurda dönerek, Ankara, Konya ve İzmir Hilâl-i Ahmer Cemiyetleri başkanlıklarında bulunmuştur. 1920 yılında Tıp Fakültesi'nde Cerrahi Hastalıklar Doçenti (Emraz-ı Hariciye Müderris Muavini) ünvanı ile görevine başlamıştır. 1924 yılında profesör (muallim), 1936 yılında ordinaryüs olmuştur. 1924 yılında, Haseki Hastanesi'nde cerrah ve başhekim iken 1924 yılında vefat eden Dr. Ahmet Nurettin Bey'in yerini almıştı. 1933 Üniversite Reformu'nda çalıştığı klinik, II. Cerrahi Kliniği olarak tanınmış, kendisi de bu kliniğin idareciliğine getirilerek bu görevi uzun yıllar sürdürmüştür. Kemal Atay, 1939-1943 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nin Dekanı olarak görev yapmıştır.^{1, 2} "Cihaz-ı Bevli Hastalıkları (1924)", "Emraz-ı Hariciye Notları (1926)", "Emraz-ı Hariciye-I (1931)", "Emraz-ı Hariciye-II (1936)" "Muhtasar Klinik Dersleri (1936)"⁵ "Muhtasar Kırık ve Çıkıklar (1939)"⁶, Atay imzasını taşıyan kitaplardır. Kitap ve makaleleri, üroloji ve cerrahinin en önemli konularını, cerrahi tekniğe ait kişisel yöntemlerini de içermektedir. Örneğin rektum prolapsusunun cerrahi tedavisinde "Kemal Atay Tekniği (pupart bağına sigmoidopeksi)", Atay tarafından 1937 yılında Üniversite İkinci Cerrahi Kliniği'nde uygulanmaya başlanmıştır.

Atay'ın kliniğinden Prof. Dr. Şinasi Erel, farklı klinik şekilleri olan rektum prolapsusunun ameliyatla tedavisinde yeterince başarılı sonuçlar elde edilemediğinden pek çok ameliyat yöntemi önerilmekte olduğunu, Atay'ın önerdiği teknikle nüks göstermeyen, hastaların şikayetlerinin ortadan kalktığı sonuçlar aldıklarını açıklayarak, bu tekniği şöyle tarif etmiştir⁷: "Lokal anestezi ile solda pupart bağının iki parmak üzerine buna paralel bir şakla karın duvarı kat kat geçilerek sigmoid bulunur ve distal ucu tutulup çekilerek rektum ve anüse doğru gergin bir biçim verildikten sonra yan şeridinden geçirilen ince ipek ipliklerle periton geçilerek sol pupart bağına tespit edilir."

Resim 4: Atay'ın Muhtasar Klinik Dersleri Kitabı'nda yayınladığı karhavi adenokarsinom olgusu (sayfa:10)

Atay, çok sayıda ulusal ve uluslararası kongrede raportör sıfatıyla bildiriler sunmuştur. 1929 yılında gerçekleştirilen 3. Milli Tıp Kongresi'ne sunduğu⁸ "Kanserlerde Cerrahi Tedavi" başlıklı raporunda kansere karşı mücadelenin esaslarını vurgulaması, Türkiye'de kanserle mücadelenin başlatılmasının önemli adımlarından birisi kabul edilmektedir.⁹ Atay, 1954 senesinde 10. Devre milletvekili seçilmiş, ancak istifa ederek üniversitedeki görevini yeğlemiş, 1958 yılı sonunda da üniversitedeki görevinden emekliye ayrılmıştır. Atay, emeklilik yıllarını İsviçre Montreaux'de, yolu oradan geçen Türk bilim insanlarına yakın ilgi göstererek geçirmiştir. Yaşama 1978 yılında burada gözlerini kapamış, cenazesi yurda getirilerek Üniversite'de yapılan tören ardından İstanbul Zincirlikuyu'da toprağa verilmiştir.²

Anatomi Ordinaryüs Profesörü Dr. Zeki Zeren, "Kara Kemal" lakaplı cerrahi hocası Atay'ı şöyle anlatmaktadır¹⁰: "Sayın Hocam Ord. Prof. Dr. Kemal Atay'ın yüksek şahsiyetini, bizim sınıfa ilk Genel Cerrahi Dersi veren genç ve güzide bir operatör, aynı zamanda Haseki Kadınlar Hastanesi'nin Cerrahi Şefi olarak tanıdım. Küçük küçük notlarına bakarak bize verdiği klasik cerrahi derslerinden çok istifade etmiştik. Darülfünun Devri'nde İkinci Cerrahi Kliniği başasistanı bulunduğum sırada Müderris Vekili olarak bana şeflik etmişlerdir. İşte o sırada ilk laparotomiye, kendisinin müsaadesiyle yapmışım." Mikrobiyolog Prof. Dr. Ekrem Kadri Unat, hocası Atay'ın yaşamını konu alan makalesinde onu şu satırlarla anmaktadır¹: "Bizim kuşaklarımızın Tıp Fakültesi öğrencileri, cerrahi kliniğinin derslerinin yarısını hocamızdan okumuştur..."

Atay, zamanının kuşkusuz en büyük Türk operatör- →

lerindendi...Derslerinde sessizlik hakimdi, gürültü olmazdı. Konuşması hızlı sayılırdı, bu nedenle ben not tutmazdım. Buna karşılık, o hocalığının ilk yıllarından beri öğrencilerine ders kitapları hazırlamıştır... Adı, yalnız ailesi ve öğrencileri arasında değil, yaptığı hizmetleriyle Türk tıp tarihinde de yaşayacaktır."

İstanbul Tıp Fakültesi'nde Dekanlığın yanbaşındaki anfilerden biri, binlerce hekim ve pek çok operatör yetiştirmiş olan Ord. Prof. Dr. Kemal Atay'ın adını taşımaktadır.

Resim 5: İstanbul Tıp Fakültesi Kemal Atay Amfisi girişindeki portre

İ İLETİŞİM İÇİN: Doç. Dr. Arın Namal, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi, Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı, Çapa/İSTANBUL arinnamal2002@yahoo.com

KAYNAKLAR

- 1 Unat, Ekrem Kadri: Hocalarımız: Ord. Prof. Dr. Kemal Atay. 1994
Ord. Prof. Dr. Kemal Atay. Dirim 1994; 69 [7,8,9]: 179-183.
- 2 Dramur, Rengin: 50 Türk Hekimi Biyografyası. İstanbul 2003, S. 33-37.
- 3 Erden, Fethi: Türk Hekimleri Biyografisi. İstanbul 1948, S. 27.
- 4 İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Deontoloji ve Tıp Tarihi AD, Üniversite Profesörleri Arşivi, Ord. Prof. Dr. Kemal Atay Dosyası.
- 5 Atay, Kemal: Muhtasar Klinik Dersleri. İstanbul Üniversitesi Yayın No: 6. İstanbul 1936.
- 6 Atay, Kemal: Muhtasar kırık ve çıkıklar. İstanbul Üniversitesi Yayın No: 80. İstanbul 1939.
- 7 Erel S: Rectum prolapsusunun cerrahi tedavisinde Prof. Dr. Kemal Atay tekniği (sigmoidopeksi) ve neticeleri. Sekizinci Milli Türk Tıp Kongresi (Ankara 18-20 Birincitesrin 1943). İstanbul 1944, S. 700-703.
- 8 Atay, Kemal: Tartışmaya katkı. Üçüncü Milli Türk Tıp Kongresi (Ankara, 17-19 Eylül 1929). İstanbul 1930, S. 110-111.
- 9 Çambel, Perihan: Türkiye'de kanserle savaşın tarihçesi. Pratik Doktor 1945; 7/8/9'dan ayrı baskı.
- 10 Zeren, Zeki: Beni yetiştirenler. İstanbul Tıp Fakültesi Mecmuası. 1956; 1(1): 5-24.